

PÄÄTÖS

4500/YLE/11

Julkisen sanan neuvoston vapauttava päätös haastateltavan valintaan ja journalistiseen ratkaisuvaltaan liittyvässä asiassa. Toimitus päätti oman journalistisen päätösvaltansa puitteissa suostua haastateltavien asettamiin ennakkoehtoihin, jotka rajasivat yhden keskustelijan pois ohjelmasta.

Kantelu 16.1.2011 ja 15.2.2011

Kantelija kirjoittaa, että 13.1.2011 lähetetyssä ohjelmassa esiintynyt VR-Yhtymä Oy:n toimitusjohtaja Mikael Aro kieltäytyi julkisuudessa olleen tiedon mukaan osallistumasta haastatteluun, jos yhdeksi haastateltavaksi suunniteltu veturinkuljettaja ja kansanedustajaehdokas Harry Wallin olisi ollut mukana. Kantelija katsoo, että Ylen päätös suostua toimitusjohtajan ehtoon rikkoi Journalistin ohjeiden vaatimusta, jonka mukaan journalistista päätösvaltaa ei saa luovuttaa ulkopuolisille. Kantelijan mukaan toimitusta voidaan myös kritisoida siitä, että se ei ole torjunut painostusta tai houkuttelua, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä.

Lisäksi ohjelmassa olisi kantelijan mielestä pitänyt tehdä selväksi, että VR-Yhtymä ja Yleisradio ovat saman tahon eli valtion omistamia yrityksiä. Omistussuhteet olisi pitänyt mainita siksi, että "valtionyhtiön edustajan tahto valikoida kansahaastateltavat toisessa valtionyhtiössä tällä kertaa hyväksyttiin".

Kantelija perustaa näkemyksiään liikenne- ja viestintäministeriön, valtioneuvoston kanslian ja VR-Yhtymän käyttöön vuonna 2009 laadittuun, salaiseksi merkittyyn asiakirjaan, jossa pohditaan keinoja avata rautatieliikenteen pullonkauloja, korostetaan Pisara-radan merkitystä ja kiirehditään sen rakentamista. Haastattelusta pois jätetty veturinkuljettaja olisi mahdollisesti arvostellut hanketta, ja "avoimeksi jää, oliko tämä todellinen syy Aron kieltäytymisellä keskusteluista Wallinin kanssa".

Vastaus 28.3.2011

Päätoimittaja Atte Jääskeläisen mukaan suoraan keskusteluohjelmaan valitaan neljä vierasta, joiden kautta erilaiset ja jopa vastakkaiset näkemykset pääsevät esille. "VR jumissa" -jaksossa kysyttiin, miksi junaliikenne on takkuillut jo toisena peräkkäisenä talvena. Itsestäänselvät vieraat olivat liikenneministeri ja VR:n toimitusjohtaja. Lisäksi keskustelijoiksi kysyttiin kansanedustaja Markus Mustajärveä ja veturinkuljettaja-kansanedustajaehdokas Harry Wallinia. Ministeri Anu Vehviläinen ilmoitti tulevansa lähetykseen, jos toimitusjohtaja Aro on paikalla. Kun Aro kuuli, että myös Wallin on kutsuttu keskustelemaan, hän ilmoitti, ettei halua osallistua samaan ohjelmaan Wallinin kanssa. Syynä oli se, että Aro lukuun ottamatta kaikki muut osallistujat olisivat kansanedustajaehdokkaita, ja VR:stä tulisi helposti vaaliase. Wallin itse arvioi, että syynä kieltäytymiselle saattoivat olla hänen sanomalehtikirjoituksensa VR:stä.

Ohjelman valmistelussa oli tultu tilanteeseen, jossa sisällön kannalta olennaisimpien keskustelijoiden osallistuminen oli vaakalaudalla. Toimituksessa todettiin, että liikenneministeriä ja VR:n toimitusjohtajaa ei voi korvata toisella ministerillä tai johtajalla. Sen sijaan Wallinin osalta pääteltiin, että joku toinen asiantunteva ja suorasanainen veturinkuljettaja voisi ottaa hänen paikkansa keskustelussa. Toimitusjohtaja Aro ei ollut kieltäytynyt tulemasta ohjelmaan, jossa VR:ää arvosteltaisiin tai jossa olisi mukana kriittinen veturinkuljettaja. Kieltäytyminen koski Wallinia henkilökohtaisesti. Wallinin tilalle kutsuttu veturinkuljettaja haastoi aktiivisesti sekä toimitusjohtajan että ministerin.

Jääskeläisen mukaan ratkaisu ei muuttanut ohjelman debattiasetelmaa tai sisältöä alkuperäisistä tavoitteista. Ohjelmassa kerrottiin, että Aro oli kieltäytynyt tulemasta lähetykseen Wallinin kanssa ja tivattiin kieltäytymiselle perusteluja. Jääskeläinen kirjoittaa, että asiasta kerrottiin avoimesti siksi, että yleisöllä on oikeus tietää, millä perusteilla ohjelmia tehdään.

Jääskeläinen toteaa, että toimitus ei voi pakottaa tai painostaa vieraita osallistumaan vastoin näiden tahtoa. Haastateltavien on myös saatava ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä heidän lausumaansa käytetään. Vaikka haastateltava kieltäytyy haastattelusta tai asettaa sille ehtoja, toimitus päättää itsenäisesti, keitä ohjelmaan kutsutaan. Päätökset tehdään journalistisin perusteilla, ohjelman sisältöä ajatellen.

Päätoimittaja katsoo, että vaatimus Yleisradion ja VR-Yhtymän omistuksen valottamisesta ohjelmassa on kohtuuton. Sellaisen logiikan perusteella valtio-omistus tulisi mainita aina, kun Yle

käsittelee valtionyhtiöitä tai valtion asioita. Ylen omistajan tietäminen kuuluu yleissivistykseen, eikä valtio-omistuksella ollut ohjelman sisältämän kritiikin kanssa mitään tekemistä.

Ratkaisu

Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille (JO 2.). Käsitellessään omalle tiedotusvälineelle, konsernille tai sen omistajille merkittäviä asioita journalistin on hyvä tehdä asiayhteys lukijalle, kuulijalle ja katsojalle selväksi (6.) Haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään... [--] (17).

A-talk-ohjelman jaksossa pohdittiin, kenen syytä junien aikatauluongelmat ovat. Vieraina olivat liikenneministeri Anu Vehviläinen, VR-Yhtymän toimitusjohtaja Mikael Aro, kansanedustaja Markus Mustajärvi ja veturinkuljettaja Pentti Kala. Aron esittelyn yhteydessä toimittaja kertoi, että tämä ei ollut suostunut tulemaan ohjelmaan yhdessä yhden kansanedustajaehdokkaana olleen VR-yhtymän työntekijän kanssa. Aro perusteli kieltäytymistään sillä, että kolmen kansanedustajaehdokkaan läsnäolo olisi johtanut poliittisävytteiseen keskusteluun. Hän myös kertoi, että VR olisi osallistunut ohjelmaan siinäkin tapauksessa, että toimitus olisi pitänyt kiinni alun perin suunnitellusta keskustelijakokoonpanosta. Sellaisessa tilanteessa studioon olisi tullut toimitusjohtajan asemesta yhtymän yhteiskuntasuhdejohtaja. Aro totesi, että Yle kutsuu ohjelman vieraat. Toimittaja sanoi tähän, että näinhän pitäisi olla, minkä jälkeen Aro vielä lisäsi, että jokainen voi päättää, tuleeko ohjelmaan vai ei.

Päätoimittajan vastauksesta selviää, että mikäli toimitusjohtaja ei olisi osallistunut ohjelmaan, myös ministeri olisi jäänyt siitä pois. Juuri nämä kaksi henkilöä olivat keskeisessä roolissa, kun ohjelmassa haluttiin vastauksia vastuunkantajilta.

Kritiikkiin vastaaminen julkisuudessa kuuluu ministerin ja merkittävän valtionyhtiön toimitusjohtajan rooliin. Kaikilla haastateltavilla on kuitenkin oikeus saada etukäteen tietää esiintymisensä asiayhteys. A-talkin toimitus kertoi avoimesti ohjelman lähtökohdista, mikä sai keskeiset haastateltavat asettamaan ennakkoehtoja mukaantulolleen. Viime kädessä toimitus päättää, minkälaisiin reunaehtoihin se suostuu. Tässä tapauksessa toimitus perusti ratkaisunsa itsenäiseen arvioon siitä, ketkä olivat ohjelman sisällön kannalta mielenkiintoisimmat keskustelijat. Toimitus käytti harkintavaltaansa Journalistin ohjeiden mukaisesti ja lisäksi avasi taustakeskusteluja

yleisölle. Tähän sillä oli jopa velvollisuus. Ohjelman aihe oli yhteiskunnallisesti merkittävä, ja yleisöllä oli oikeus saada tietää mahdollisista yrityksistä vaikuttaa ohjelman journalistisiin lähtökohtiin. Ministerin asettamasta ehdosta kertominen olisi tehnyt prosessin yleisölle vielä selvemmäksi.

Valtion rooli VR-Yhtymän omistajana ja rataliikenteestä vastaavana toimijana tehtiin ohjelmassa selväksi, ja siitä esitettiin kriittisiä arvioita. Yleisradion asema valtionyhtiönä on yleistä tietoa, eikä sitä ollut tarpeen mainita erikseen.

Julkisen sanan neuvosto katsoo, että Yleisradio TV1 ei ole rikkonut hyvää journalistista tapaa.



Tuomo Lappalainen
2. varapuheenjohtaja



Nina Porra
sihteeri

Kantelija:

Suomen Rautatiematkustajat ry

Vastaaja:

Yleisradio TV1

Ratkaisu tehty:

15.6.2011

Ratkaisun tekivät:

Tuomo Lappalainen (pj.), Jukka Ahlberg, Ulla Ahlmén-Laiho, Ollijuhani Auvinen, Hannu Helineva, Anna-Liisa Hämäläinen, Juha Keskinen, Riitta Ollila, Inkeri Pasanen ja Titta Sinisalo.